

Raad voor de Volksgezondheid & Zorg

Uitstel van ouderschap: medisch of maatschappelijk probleem?

Korte informatie en stellingen op basis van het signalement
Uitstel van ouderschap voor maatschappelijke en politieke discussies.

Den Haag, oktober 2007

Raad voor de Volksgezondheid en Zorg

Postbus 19404

2500 CK Den Haag

Tel 070 340 50 60

Fax 070 340 75 75

E-mail mail@rvz.net

URL www.rvz.net

Colofon

Tekst: Roos Wouters

Ontwerp: hAAi, Rotterdam / Vormgeving & DTP Min.v.VROM

Fotografie: Truus van Gog, Amsterdam

Druk: (nog niet bekend)

Uitgave: 2007

ISBN: 978-90-5732-1825

U kunt deze publicatie bestellen via onze website (www.rvz.net) of per mail bij de RVZ (mail@rvz.net) onder vermelding van publicatienummer SIG 07/01A

© Raad voor de Volksgezondheid en Zorg

Inleiding

Sinds de jaren zestig is door de beschikbaarheid van anticonceptie het krijgen van kinderen in Nederland een keuze geworden. Iedereen is vrij om te bepalen óf, wanneer en hoeveel kinderen je wilt. Maar is die keuze op dit moment wel zo vrij?

We zien dat Nederlandse vrouwen steeds later kinderen krijgen, zeker in vergelijking met de landen om ons heen. Nederland zit internationaal gezien in de top van landen waar het normaal is geworden het eerste kind relatief laat te krijgen (45% is 30 plus, bijna 13% van hen is 35 jaar of ouder). Is 'laat ouderschap' een probleem?

Er zijn genoeg voorbeelden te noemen waarom het krijgen van kinderen op latere leeftijd voordelen heeft. Zo ben je er eerder misschien nog niet aan toe: heb je geen partner, onvoldoende inkomen of geen geschikte woonruimte, laat je carrière het (nog) niet toe of wil je eerst van je vrijheid genieten. Het probleem zit hem dan ook niet in het moment waarop je er 'sociaal-economisch' en 'psychologisch' aan toe bent, maar in de groeiende kloof tussen deze momenten en het moment waarop je lichaam er het meest aan toe is. Zo krijgen vrouwen steeds later kinderen, terwijl de kans op een spontane zwangerschap boven 30 jaar steeds kleiner wordt en extra medische risico's met zich meebrengt. Gynaecologen wijzen op het feit dat die risico's vaak worden onderschat terwijl de verwachting ten aanzien van kunstmatige bevruchting juist wordt overschat. Zij benadrukken daarom dat uitstel van ouderschap wel degelijk een probleem is voor de vruchtbaarheid en de gezondheid van moeder en kind.

Voor de Raad voor de Volksgezondheid en Zorg (RVZ) was dat reden om het verschijnsel uitstel van ouderschap in kaart te brengen. In maart 2007 resulteerde dit in het signalement 'Uitstel van ouderschap: medisch of maatschappelijk probleem?' Daarin werd de vraag gesteld of toenemend uitstel van ouderschap een probleem is en zo ja, of de overheid hier iets aan moet doen.

Dit signalement heeft nogal wat reacties teweeg gebracht. Vooral de suggestie dat het gemakkelijker gemaakt moet worden om kinderen te krijgen tijdens de studie kreeg veel aandacht. VVD-coryfee Hans Wiegel vroeg zich in zijn column in dagblad De Pers af waar de Raad zich mee bemoeit.

Carmen Breevelt, directeur van een wervingsbureau, zei in Trouw dat vrouwen het dan wel kunnen vergeten na hun studie nog een baan te vinden. De kern van het probleem ligt volgens de RVZ dan ook ergens anders. Natuurlijk moet het tijdstip waarop je voor kinderen kiest een vrije keuze zijn. Maar is die keuze op dit moment wel zo vrij? Als je er psychisch en relationeel wél klaar voor bent om bijvoorbeeld tijdens je studie kinderen te krijgen, is daar dan wel iets voor geregeld? Voorzieningen die het krijgen en hebben van kinderen gemakkelijker maken zijn bijna allemaal gericht op vrouwen van rond de dertig met een vast contract of een partner die fulltime werkt. Bovendien zijn er genoeg voorbeelden te geven van vrouwen met een geweldige carrière die ongewild kinderloos zijn gebleven omdat 'een slimme meid op haar toekomst was voorbereid'. Maar hoe slim en vrij ben je dan?

De Raad wil niet dat de overheid vertelt wanneer mensen aan kinderen moeten beginnen maar wijst wél op de medische risico's van uitstel van ouderschap én de maatschappelijke hindernissen die het op tijd krijgen van kinderen in de weg staan. Daarom wil de Raad een politieke en maatschappelijke discussie op gang brengen om te zien of uitstel van ouderschap als een probleem gezien wordt en ook om na te gaan hoe actief of terughoudend de overheid zich moet opstellen om uitstelgedrag terug te dringen. Als uit die brede discussie blijkt dat uitstelgedrag teruggedrongen moet worden, dan zal er maatschappelijk veel moeten veranderen. Het vraagt een cultuuromslag die niet zomaar vanzelf begint en waarbij ook de overheid niet als enige wat kan doen. Wel kan de overheid misschien via betere randvoorwaarden de werkelijke keuzevrijheid vergroten en hindernissen bij het krijgen van kinderen wegnemen, waardoor medische risico's verminderen. De stellingen die bij deze verkorte tekst van het signalement zijn gevoegd doen suggesties voor mogelijke beleidsmaatregelen. Ze zijn bedoeld als discussiemateriaal en dus niet als aanbevelingen!

Onder 'uitstel van ouderschap' of 'laat ouderschap' verstaat de Raad: ouderschap dat begint na het 30e levensjaar. Vanaf dat moment neemt de vruchtbaarheid van vrouwen af en nemen de kansen op miskramen en aangeboren afwijkingen toe. Met deze medische, aan leeftijd gebonden definitie van laat ouderschap, is geen oordeel gegeven over de ideale leeftijd om aan kinderen te beginnen.

Alle genoemde leeftijden en kanspercentages zijn gemiddelden met grote variaties die weinig zeggen over de kansen van een individuele vrouw. Bij sommige vrouwen daalt de vruchtbaarheid nog sneller en is die eerder afgelopen, terwijl bij anderen dit proces juist langzamer verloopt. Dit verklaart waarom

sommige vrouwen al op hun 36ste onvruchtbaar zijn, terwijl er ook vrouwen zijn die op hun 43ste toch nog snel zwanger worden en bevallen van een gezonde baby.

- **Is de keuze óf, wanneer en hoeveel kinderen je wilt wel echt vrij?**
- **Is uitstel van ouderschap een probleem?**
- **Zo ja, moet de overheid maatregelen nemen om dit uitstelgedrag terug te dringen?**

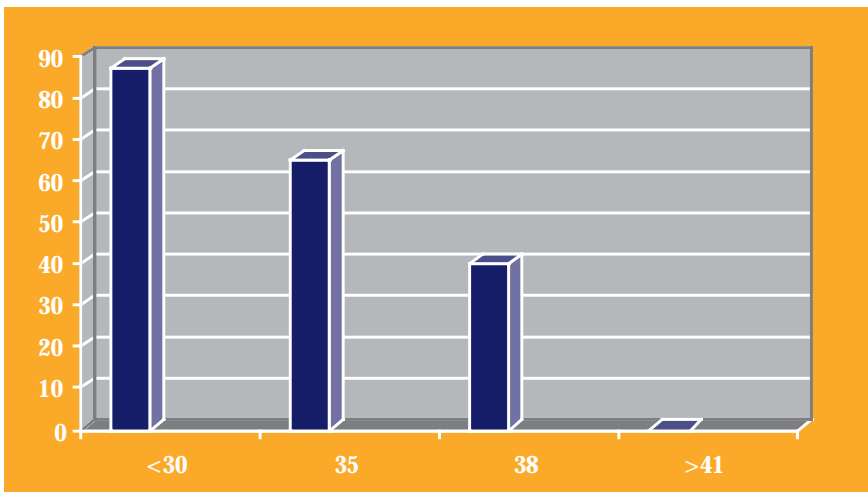
Is uitstel van ouderschap een probleem?

Medische gevolgen van uitstel van ouderschap

Risico's voor vrouwen

Eén van de problemen bij uitstel van zwangerschap is het risico dat je ongewenst kinderloos blijft. Dit komt doordat je vruchtbaarheid met de tijd afneemt. Bij de geboorte heeft een vrouw ongeveer één miljoen eicellen. Deze voorraad neemt geleidelijk af en bij de menopauze is de voorraad uitgeput. Tegelijkertijd neemt ook de kwaliteit van de eicellen af, waardoor de kans op miskramen en aangeboren afwijkingen toeneemt. Deze achteruitgang verloopt onopgemerkt. Zolang de menstruatie regelmatig blijft, denken de meeste vrouwen dan ook dat het wel goed zit met hun vruchtbaarheid. Toch blijken vrouwen die na hun 30ste aan kinderen beginnen, elk jaar 12% minder kans te hebben om zwanger te worden en na hun 35ste zijn ze nog maar half zo vruchtbaar. Met 38 jaar is dat nog maar een kwart en op een gemiddelde leeftijd van 41 jaar is een vrouw helemaal onvruchtbaar. De vruchtbaarheid van mannen neemt ook met de jaren af, maar dat gaat veel langzamer en geleidelijker dan bij vrouwen.

Figuur 1 : *Kans op een voldragen zwangerschap binnen één jaar in relatie tot de leeftijd van een vrouw*

De kans op het krijgen van borstkanker is ook groter. Voor ieder jaar dat een vrouw haar eerste kind later krijgt, stijgt de kans op borstkanker met 3%. Die kans daalt met 7% voor elke extra geboorte en daalt met 2% voor elk half jaar borstvoeding. Dit zijn aanzienlijke effecten, zeker bij een vorm van kanker die in Nederland vaker voorkomt dan in elk ander land in Europa. Eén op de 10 vrouwen in ons land krijgt voor haar 75ste jaar met borstkanker te maken.

Ook de kans op complicaties tijdens de zwangerschap en bij de bevalling neemt met de leeftijd toe. Vooral miskramen en zwangerschapscomplicaties komen vaker voor. Zo komt een keizersnede op 35-jarige leeftijd ongeveer twee keer zo vaak voor als op 25-jarige leeftijd. Bovendien is door het groeiende aantal kunstmatige bevruchtingen (IVF/ICSI*) het risico op een meerlingzwangerschap sterk verhoogd en daarmee de kans op te vroeg geboren baby's.

Risico's voor het kind

Voor het kind neemt de kans om tijdens of vlak na de bevalling te overlijden toe. Ook is de kans op aangeboren afwijkingen, mentale en fysieke handicaps groter, zeker na een vroeggeboorte.

Vroeggeboorte bij een eenlingzwangerschap komt iets vaker voor, maar bij meerlingzwangerschappen veel vaker. Verder is de kans op een doodgeboren kindje of sterfte als gevolg van aangeboren afwijkingen, vroeggeboorte en meerlingzwangerschappen tijdens het eerste levensjaar bij oudere moeders hoger dan bij moeders van 25-34 jaar.

Hoe ouder de vrouw, hoe groter de kans op aangeboren afwijkingen bij pasgeborenen. Vaak gaat het dan om chromosomale afwijkingen, bijvoorbeeld het syndroom van Down. Het risico op het krijgen van een kind met dit syndroom is in vergelijking met een 25-jarige vrouw op 35-jarige leeftijd 4 keer zo groot en op 40-jarige leeftijd zelfs 10 keer zo groot.

Neemt uitstel van ouderschap af?

Onlangs wees het Centraal Bureau voor de Statistiek erop dat het uitstelgedrag de afgelopen twee jaar niet verder is gestegen. Toch is de gemiddelde leeftijd waarop vrouwen hun eerste kind krijgen nog steeds hoog (gemiddeld 29,4 jaar, hoogopgeleide vrouwen zijn zelfs ruim 33 jaar als zij hun eerste kind krijgen). Zolang de gemiddelde leeftijd niet daalt, vindt er nog volop uitstel van ouderschap plaats.

* IVF = In Vitro Fertilisatie
ICSI = Intra-Cytoplasmatic Sperm Injection

Kan kunstmatige bevruchting de afnemende vruchtbaarheid compenseren?

‘Het leven lijkt zo maakbaar geworden. Veel mensen denken dat alles maar technologisch kan worden opgelost. Lukt het niet vanzelf, joh, dan is daar toch nog IVF en wat niet meer. Maar er zijn er een heleboel die na verloop van tijd van een koude kermis thuiskomen.’

Ongewenst kinderloos paar, directiesecretaresse (45) en telefonisch adviseur (42)

Zo'n 2,4 procent van alle kinderen die elk jaar in ons land worden geboren, is dankzij kunstmatige bevruchting ontstaan. Voor veel onvruchtbare paren zijn deze technieken dan ook een uitkomst, omdat zij anders onvrijwillig kinderloos waren gebleven. Maar kunstmatige bevruchting zoals IVF is geen wondermiddel. Slechts bij de helft van alle paren die met IVF zijn begonnen, leidt de behandeling ook tot de geboorte van een gezond kind. De kans op succes is ook hierbij sterk afhankelijk van de leeftijd van de vrouw. Bij vrouwen onder de 35 jaar leidt de behandeling vaker tot het gewenste resultaat dan bij vrouwen boven de 35 jaar.

De overschatting van deze technieken werkt uitstelgedrag in de hand. “Als het ‘vanzelf’ niet lukt, is er altijd nog IVF”, wordt vaak gedacht. Maar IVF is een zware, ingrijpende behandeling met risico's op complicaties voor moeder en kind. De twee tot drie weken durende behandeling waarin de eierstokken met hormonen worden gestimuleerd, is zwaar en intensief. Het behandelen van de eicellen door middel van een naald die via de vagina in de buikholte wordt gebracht, is een onaangename en pijnlijke ingreep. Als het dan niet is gelukt, en dat is meestal het geval na één behandelingscyclus, is dat een ingrijpende ervaring.

- **Vanaf 30 jaar afname vruchtbaarheid en groei medisch risico moeder en kind**
- **Kans op borstkanker neemt per jaar uitstel toe**
- **Meer kans op afwijkingen kind naarmate leeftijd stijgt**
- **IVF-behandeling geen wondermiddel**

Maatschappelijke aspecten van uitgesteld ouderschap

Behalve medische risico's en gezondheidsrisico's heeft uitstel van ouderschap ook maatschappelijke effecten. Uitstelgedrag doet een groter beroep op medische zorg; 'hoe later, hoe kunstmatiger'. Later kinderen krijgen betekent vaak ook minder kinderen krijgen of ongewilde kinderloosheid. Met het stijgen van het opleidingsniveau van vrouwen is het uitstelgedrag de afgelopen jaren sterk toegenomen.

Redenen voor uitstel van ouderschap

Het goede moment om aan kinderen te beginnen is voor iedereen anders. Toch zijn er ook veel overeenkomsten te herkennen. Jongeren geven aan eerst van hun vrijheid te willen genieten en werkervaring op te willen doen. Er lijken een aantal voorwaarden te bestaan waaraan voldaan moet worden voordat het sociaal wenselijk is om aan kinderen te beginnen.

'Zoiets simpels als een kind krijgen wordt ingewikkelder, omdat het maatschappelijk steeds complexer wordt om je te handhaven. Als je hoogopgeleid bent en als een verantwoordelijke wereldburger wilt meedraaien, word je geacht over werkelijk alles na te denken wat er in deze wereld gaande is. In milieubewust opzicht, politiek gezien, als het gaat om de overbevolking en armoede. En vlak het enorme aantal echtscheidingen niet uit. Bij mij werkten al die keuzes verlamdend. Alleen die vraag al: is het wel verantwoord om een kind op deze wereld te zetten?'

Alleenstaande moeder (46), een dochter (6)

Keuze in levensloop

Steeds vaker worden keuzes ten aanzien van samenwonen, trouwen en kinderen krijgen vooruit geschoven. Jongeren groeien op in een samenleving die je leert dat kansen er zijn om gegrepen te worden en mogelijkheden moeten worden benut. Het idee leeft dat je beter niet te vroeg aan kinderen moet beginnen want dan kan je je carrièrekansen wel vergeten. Leeftijdgenoten, vrienden en ouders denken er net zo over. Tegenwoordig wordt een stel van begin twintig dat een baby verwacht al snel beschouwd als onverantwoordelijk, terwijl dat 30 jaar geleden nog niet het geval was. Het idee heerst dat jonge ouders daarmee hun toekomst vergooien. In onze individualistische samenleving moeten zoveel ingewikkelde beslissingen worden genomen (opleiding, werk, partner en huis) en

zijn er zoveel andere uitdagingen (van je vrijheid genieten, uitgaan en vakanties) dat de keuze om aan kinderen te beginnen steeds vaker wordt uitgesteld. Dat, zo denkt men, kan altijd nog zodra er meer bestaanszekerheid is. Waar die zekerheden precies uit bestaan verschilt per leeftijdsgroep, naar onderwijsniveau en tussen mannen en vrouwen. Jongere generaties hebben andere verlangens op het gebied van werk en gezin dan hun ouders. Onder hoger opgeleiden is dat weer anders dan onder minder hoog opgeleiden.

De partnerrelatie

Om een kind te krijgen, is het hebben van een partner (meestal) van belang. Sinds de jaren zeventig zijn partnerrelaties sterk veranderd. Stellen gaan steeds vaker uit elkaar en krijgen daardoor minder kinderen of later dan zij eigenlijk zouden willen. De eisen die aan een relatie gesteld worden zijn zo hoog en het gevoel alles uit het leven te moeten halen is sterk.

Het opleidingsniveau

De laatste jaren is het opleidingsniveau van vrouwen sterk gestegen en daarmee is de gemiddelde leeftijd voor het krijgen van het eerste kind flink omhoog 'geduwd'. Nadat de opleiding beëindigd is, duurt het zo'n tien jaar voordat het eerste kind wordt geboren. Het volgen van onderwijs gaat schijnbaar niet goed samen met het krijgen en verzorgen van kinderen.

Lager opgeleide vrouwen zijn tegenwoordig ongeveer 27 jaar en hoger opgeleiden ongeveer 34 jaar bij de geboorte van hun eerste kind. Hoger opgeleide vrouwen blijven vaker (gewild of ongewild) kinderloos. Ook als deze vrouwen nog kinderen kunnen krijgen, wil één op de vier hoger opgeleiden dat niet meer.

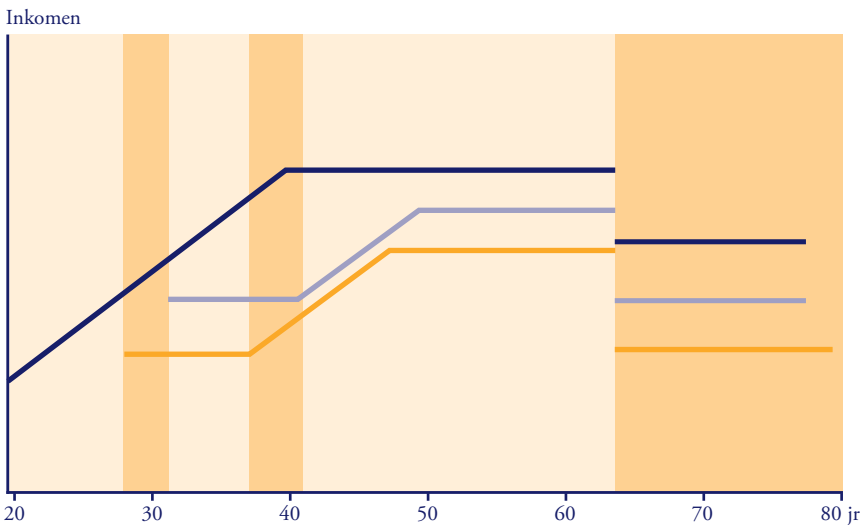
Loopbaanperspectief

De periode waarin je een succesvolle loopbaan opbouwt, laat steeds minder ruimte om aan kinderen te beginnen. Al vanaf de middelbare school worden de carrièreperspectieven bijna onomkeerbaar gemaakt. Het doorstromen van bijvoorbeeld vmbo naar havo is door de nieuwe inrichting van het onderwijs veel moeilijker geworden. En ook na het afronden van je middelbare school is de druk flink opgevoerd. Een opleiding volgen en afronden moet binnen afzienbare tijd. Neem je jezelf serieus dan ga je je toekomstige carrière niet vergooien door jong aan kinderen te beginnen. Dat geldt zeker voor vrouwen: 'een slimme meid is op haar toekomst voorbereid'. Hiermee wordt bedoeld dat het wenselijk is eerst een opleiding te volgen en een financieel onafhankelijk bestaan op te

bouwen voordat zij aan kinderen begint. Tegelijkertijd worden jonge vrouwen tegenwoordig steeds vaker gewezen op de gevaren van uitstel van ouderschap.

De nieuwe boodschap luidt: “een slimme meid krijgt haar kinderen op tijd.” Jonge (hoger opgeleide) vrouwen krijgen daardoor een tegenstrijdige boodschap mee. Ze moet eerst een opleiding volgen en meer gaan werken en tegelijkertijd ook jonger kinderen krijgen, terwijl het vanuit carrièreperspectief aantrekkelijker is om ‘laat’ kinderen te krijgen. Van een starter op de arbeidsmarkt wordt een fulltime inzet met enorme flexibiliteit verwacht, zonder dat daar flexibiliteit van de werkgever voor eventuele zorgtaken tegenover staat. Parttime carrière maken, vóór je enige jaren gewerkt hebt, is een uitzondering. Vrouwen die zich tijdens de eerste jaren van hun loopbaan wel volledig inzetten voor hun werk, bouwen een steviger positie op. Berekeningen laten zien dat het loont om niet te vroeg aan kinderen te beginnen.

Figuur 2: *Levensduurinkomen en de ‘timing’ van het eerste kind*

Legenda bij figuur 2:

blauwe lijn: carrière zonder kinderen/waarop kinderen geen invloed hebben (zoals dat veelal het geval is bij mannen).

oranje lijn: een carrière bij relatief vroeg moederschap

paarse lijn: een carrière bij relatief laat moederschap.

De combinatie van arbeid en zorg

Vrouwen in Nederland werken massaal in deeltijd en passen hun werk meestal aan hun gezinssituatie aan. Ze vinden het belangrijk om een (groot) deel van de zorg en opvoeding in eigen hand te houden. Ook willen steeds meer vrouwen een goede professional op de arbeidsmarkt zijn. Als zorg en arbeid elkaar in de weg zitten, kiezen ze in veel gevallen voor het verzorgen van hun kinderen. Omdat de arbeidsmarkt nog nauwelijks is ingesteld op mannen en vrouwen die hun werk moeten combineren met zorgtaken thuis en zwangerschaps- of ouderschapsverlof als hinderlijke werkonderbrekingen worden gezien, stelt menig geëmancipeerd koppel zichzelf vroeg of laat de vraag wie zijn carrièreperspectieven zal inleveren bij de komst van een kind. Meestal is dat de vrouw. Voor elk (hoger opgeleid) stel is het dus eigenlijk heel vanzelfsprekend om het krijgen van kinderen uit te stellen.

'Mijn chef vindt dat ik om negen uur aanwezig moet zijn. Vanwege de schooltijden van mijn kind haal ik dat niet. Daarom zijn de vergaderingen naar half tien verschoven. Maar als het verkeer tegen zit, en dat zit tegenwoordig bijna altijd tegen, haal ik ook dat vaak niet. Zij stuurt me nu naar een cursus time management. Maar de praktische oplossing van het probleem zit 'm in de schooltijden.'

Alleenstaande moeder (46), dochter (6), office manager bij een telecombedrijf

Ook ontstaat door uitstelgedrag de zogenaamde 'sandwichgeneratie'. Dat zijn ouders die naast hun werk en de zorg voor hun kinderen ook nog voor hun ouders/schoonouders moeten zorgen. Zij zijn belast met een dubbele zorgtaak en dat maakt de vaak toch al lastige combinatie van arbeid en zorg nog zwaarder.

Basiszekerheden

De eisen die jongeren aan de basiszekerheden stellen voordat ze aan kinderen beginnen, is enorm toegenomen. Zonder een afgeronde studie, vast contract, koophuis en een stabiele relatie begint een gemiddeld stel niet aan kinderen, zo bleek uit onderzoek van de RVZ. Dat is geen verwend gedrag, zoals sommigen beweren, maar een realistische inschatting van de kansen in de huidige samenleving. Als je steeds minder tijd hebt om die basiszekerheden te verwerven, is het niet vreemd dat jongeren gebruikmaken van de mogelijkheid om het krijgen van kinderen uit te stellen, zeker nu een vast contract geen vanzelfsprekendheid meer is. Zonder vast contract kom je zelfs niet in

aanmerking voor betaald zwangerschapsverlof of ouderschapsverlof. Voor het huren van een gezinswoning moet je, zeker in de Randstad, gemiddeld tien jaar wachten en koophuizen zijn steeds duurder geworden, terwijl het krijgen van een hypotheek zonder vast contract voor velen niet mogelijk is. Op die manier ben je wel even bezig voordat je de basiszekerheden hebt verworven.

‘Mijn generatie was helemaal blij als je een man had en een kind kreeg Als je dan ook nog een huis had, had je alles en was je tevreden. De jongere generatie wil meer luxe. Mooi huis, mooie auto, meer kopen.’

Türkse (43), getrouwd, moeder van twee zoons (26 en 24) en een dochter (21).

- **Eerst genieten van je vrijheid**
- **Dan zekerheid in opleiding, (loop)baan, partner en huisvesting**
- **‘Laat’ kinderen krijgen loont**
- **Als kind en carrière niet samengaan, dan kiest vrouw voor zorg kind**

Moet de overheid iets doen?

Individuele en collectieve gevolgen van ‘laat ouderschap’

Is laat ouderschap een probleem en zo ja, voor wie? Voor individuen leidt uitstel vaker tot medische problemen. Hoe méér ouders de zwangerschap uitstellen, om wat voor redenen dan ook, des te groter het collectieve probleem. Als Nederlandse koppels minder kinderen krijgen, dan heeft dit uitstelgedrag effecten op de bevolkingsopbouw (vergrijzing), arbeidsmarkt (meer vrouwen aan het werk) en op collectieve voorzieningen (gezondheidszorg). Kan en moet de overheid hier iets aan doen?

Overheidsbeleid

Op het gebied van de medische risico's blijkt er nog veel onwetendheid te bestaan. Zelfs hoger opgeleiden onderschatten de risico's. Voldoende voorlichting over de risico's van late zwangerschappen is daarom van groot belang. Dat kan al beginnen in het voortgezet onderwijs.

De overheid heeft niet veel invloed op individuele keuzes. Zeker niet op het gebied van partnerrelaties en kindwensen, maar er wordt wel beleid gevoerd dat het krijgen en hebben van kinderen al dan niet vergemakkelijkt. Zo is er bijvoorbeeld wetgeving ten aanzien van zwangerschaps- en bevallingsverlof, wordt het hebben van kinderen fiscaal ondersteund en zijn er regelingen voor de kwaliteit en financiering van opvang en onderwijs. Maar het beleid beïnvloedt de keuze en timing om aan kinderen te beginnen ook indirect. Zo is er in de afgelopen jaren beleid gevoerd waarmee de regering er de nadruk op legde dat volwassenheid vooral bereikt kon worden door een opleiding te volgen of te werken, pas dan was het verstandig om aan kinderen te beginnen. Uitstel van ouderschap werd daarmee indirect in de hand gewerkt. De overheid zou door betere randvoorwaarden hindernissen weg kunnen nemen. Maar ook zou zij kunnen kijken welk beleid indirect bijdraagt aan het uitstelgedrag.

In Nederland vinden de meeste koppels dat (vooral) zélf voor kinderen zorgen het beste is. Als de overheid betere randvoorwaarden wil scheppen voor het op tijd krijgen van kinderen, dan zou zij voor (re)organisatie van arbeid kunnen zorgen; het gemakkelijker maken om de zorg voor kinderen te combineren

met werk. Je kunt denken aan een grotere flexibiliteit van werktijden: meer mogelijkheid om thuis te werken, ruimer ouderschapsverlof in het eerste levensjaar van een kind, betere verlofmogelijkheid bij ziekte van kinderen en/of ouders, verruiming van zorg- en calamiteitenverlof en zwangerschapsverlof voor zelfstandig ondernemers. Verder zou het gemakkelijker moeten worden om een opleiding te combineren met het krijgen van kinderen en ook zou het gemakkelijker moeten worden om passende huisvesting te vinden.

‘Alles draait om geld in dit land en de woonlasten rijzen de pan uit. Ik denk dat het een aardiger maatschappij wordt wanneer ouders hun eigen kinderen opvoeden, niet fulltime werken en ook nog tijd overhouden voor hun eigen ouders.’

Fulltime huisman (48) getrouwd, vader van vier dochters (12, 10, 8 en 5) en een zoon (5).

Voorals de overheid het uitstelgedrag onder hoger opgeleiden wil aanpakken moeten de carrièreperspectieven voor het werken in deeltijd en na je veertigste verbeterd worden. Parttime of flexibel werken op hoger niveau, zeker als starter, is zelden mogelijk. Omdat ouders kinderen vaak niet willen combineren met een fulltime baan, werken vooral hoogopgeleide moeders meestal parttime, soms ook onder hun niveau, of stoppen helemaal met buitenshuis werken. Op die manier worden zij uitgesloten van serieuze arbeidsdeelname en wordt er enorm veel talent verspild. Nu nog is op jonge leeftijd vóór kinderen kiezen een onbewuste of ongewenste keuze tégen een succesvolle loopbaan en het optimaal benutten van je talenten. Dit vooruitzicht is voor veel hoogopgeleide vrouwen/koppels somber genoeg om het krijgen van kinderen uit te stellen of er maar helemaal vanaf te zien. De samenleving is echter ook gebaat bij moeders/opvoeders die hoogopgeleid zijn. ‘Kansrijke jongeren’ zijn vooral de jongeren die opgevoed worden door hoogopgeleiden, zo blijkt uit onderzoek. Toch is de maatschappij zo ingericht dat juist hoogopgeleiden het krijgen van kinderen uitstellen, wat soms leidt tot (ongewenst) afstel. Bieden overheid en werkgevers ouders direct na hun studie meer mogelijkheden om het hebben van kinderen te combineren met een parttime en/of flexibele baan op niveau, dan zouden zij ook met kinderen, langzaam maar zeker, een serieuze carrière kunnen opbouwen.

‘Zeker van hoogopgeleide vrouwen vind ik het zonde als zij niets met hun opleiding doen. We pompen met z’n allen veel geld in die opleidingen. Je kinderen heb je maar voor even, die vliegen zo weer uit. En dan zit je daar als moeder, met al je talenten. Daarnaast denk ik dat het goed is voor kinderen om te zien dat hun ouders allebei werken. Dat hoeven heus niet allemaal fulltime banen te zijn, maar het is toch gewoon fijn om je kennis op niveau te kunnen uitventen en enthousiast thuis te komen?’

Moeder (37) van vijf kinderen, zwanger van haar zesde

Met het onderwijsniveau van vrouwen is ook de werk- en carrièreambitie gestegen en dat leidt ook tot hogere verwachtingen ten aanzien van vrijheid en gelijkheid. Nu doen vooral vrouwen, na de komst van een kind, een stapje terug in hun carrière, en ook dat blijkt een belangrijke reden voor uitstel. Als de overheid ook vaders meer bij de opvoeding en zorg van zijn kind wil betrekken, dan is het nodig om ook hem meer recht en ruimte te geven om vertrouwd te raken met zijn pasgeboren baby. Hierdoor zou de verdeling van werk en zorg gelijkwaardiger kunnen worden. Het is dan ook van belang ook vaders na de geboorte van hun kind, meer dan twee dagen betaald verlof te geven.

Jongeren zijn pas werkelijk vrij om te bepalen of en wanneer zij kinderen willen als er een aantal hindernissen wordt weggenomen en zij het zich gemakkelijker kunnen permitteren wat hun opleiding, inkomsten, carrièreperspectieven, woonruimte en stress betreft. De beslissing om kinderen te krijgen, is een optelsom van materiële maar ook van immateriële factoren. Bovendien is het belangrijk hoe het hebben van kinderen door de samenleving wordt gedefinieerd. Wanneer kinderen vooral als kostenpost en een last voor ouders, werkgevers en overheid, worden beschouwd zal het krijgen van kinderen op weinig enthousiasme hoeven te rekenen.

‘Heel veel problemen zouden er niet zijn als we vanuit het belang van het kind gingen denken. Als we niet onszelf centraal stelden, maar dat kind en zijn behoeften.’

Deelnemer (20) aan RVZ- debat Wanneer word jij ouder?

Ter discussie

De volgende stellingen zijn bedoeld om discussie over uitstel van ouderschap op gang te brengen.

- 1. Zorg voor meer bekendheid onder de hele bevolking over de risico's van late zwangerschappen.** Velen zijn onbekend met verhoogde risico's bij zwangerschappen vanaf het 30e levensjaar. Aanpak via volksgezondheidsbeleid (huisarts; jeugdgezondheidszorg voor 16-jarigen en preconceptie-advies) en onderwijsbeleid (in vak biologie of verzorging voortgezet onderwijs).
- 2. Ontwikkel beleid waarin levensloop en loopbaanplanning beter op elkaar zijn afgestemd.** Anders denken over levensloop en loopbaan is nodig door gefaseerder om te gaan met carrièresystemen (ook carrièreperspectieven bij deeltijdwerk en na je 40e). Aanpak via beleid Sociale Zaken en Werkgelegenheid en sociale partners.
- 3. Maak de combinatie van arbeid en zorgtaken gemakkelijker.** Door flexibiliseren van de organisatie van de arbeid (deeltijdbanen - vooral voor starters en mannen -, flexibele werktijden, telewerken, tijdelijk minder werken). Aanpak via Sociale Zaken en Werkgelegenheid en sociale partners (in CAO-onderhandelingen).
- 4. Creër meer betaald ouderschapsverlof in het eerste levensjaar van kind voor ouders.** Duitsland gaat in navolging van Zweden veel verder dan Nederland (in Regeerakkoord) en biedt sinds 1 januari 2007 de mogelijkheid om gedurende 14 maanden ouderschapsverlof op te nemen met 67% doorbetaling. Aanpak via Sociale Zaken en Werkgelegenheid en sociale partners (in CAO-onderhandelingen).
- 5. Zorg voor voldoende aanbod van hoogwaardige en betaalbare kinderopvang en naschoolse opvang.** De moeilijke combinatie van arbeid en zorg is reden voor uitstel. Voldoende aanbod van kwalitatief goede, betrouwbare en betaalbare kinderopvang kan dit helpen te voorkomen. Aanpak via Sociale Zaken en Werkgelegenheid en sociale partners (in CAO-onderhandelingen).
- 6. Maak het mogelijk om ook tijdens studie of opleiding kinderen te kunnen krijgen.** Het onderwijs- en opleidingsstelsel houdt geen rekening met het krijgen van kinderen. Dat kan anders. In Noorwegen is kinderopvang een geïntegreerd onderdeel van de studentenhuisvesting. Aanpak via onderwijsbeleid en studentenhuisvesting.
- 7. Maak de woningmarkt toegankelijker voor jonge starters.** Zowel in de huursector (lange wachttijden) als in de koopsector is het voor jonge (potentiële) ouders moeilijk om goede huisvesting te vinden. Aanpak via Volkshuisvesting.

Deze tekst is gebaseerd op het signalement 'Uitstel van Ouderschap: medisch of maatschappelijk probleem?' van de Raad voor de Volksgezondheid en Zorg (RVZ). Het signalement bevat bijdragen van Carina Hilders & Hans Merkus, Gijs Beets, Joop Schippers, Wil Portegijs, Trudie Knijn & Ilona Ostner en Christien Brinkgreve.